

Коледж ПВНЗ «Кіровоградський інститут державного та муніципального управління Класичного приватного університету»

Циклова комісія з правознавства

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

«КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

підготовки молодшого спеціаліста

спеціальність **5.03040101«Правознавство»**

(ШИФР ЗА ОПШ-ППЗ)

Кіровоград 2015

Програма навчальної дисципліни «Конституційне право зарубіжних країн»
для студентів за спеціальністю 5.03040101 «Правознавство», 2015 р.

Розробник: викладач циклової комісії з правознавства Цигульський С.М.

Програма навчальної дисципліни розглянута на засіданні циклової комісії з
правознавства
Протокол від 1 вересня 2015 року № 1

Голова циклової комісії
з правознавства коледжу ПВНЗ «КІДМУ КПУ» _____ (І. П. Зеленко)

_____ 20__ року

Схвалено Науково-методичною комісією ПВНЗ «Кіровоградський інститут
державного та муніципального управління Класичного приватного
університету»
Протокол від 08.09.2015 року № 1

_____ 20__ року Голова _____ Г. Ю. Шаркова

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Конституційне право зарубіжних країн» складена відповідно до освітньо-професійної програми молодший спеціаліст за спеціальністю 5.03040101 – Правознавство.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні категорії та конкретні конституційні норми, які регулюють положення людини в суспільстві, основи суспільного устрою, основи організації та діяльності органів виконавчої, законодавчої, судової влади, органів конституційного контролю та органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

- 1 Засади конституційного ладу зарубіжних країн.
2. Конституційно-правовий статус органів публічної влади.
3. Основи конституційного права окремих держав.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є оволодіння студентами стійкими знаннями про світовий досвід конституційного розвитку, що забезпечує порівняльний аналіз конституційно-правових інститутів зарубіжних країн.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни Конституційне право зарубіжних країн є допомога студентам в пізнанні різноманітних конституційно-правових систем зарубіжних країн, що розвиває загальну професійну культуру майбутнього юриста.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- основні етапи виникнення і еволюції державного права зарубіжних країн;
- особливості предмета державного права зарубіжних країн, основи теорії конституціоналізму і конституції;
- основи правового положення особи в зарубіжних країнах, конституційні моделі організації державної влади в зарубіжних країнах;
- конституційно-правовий статус політичних інститутів в зарубіжних країнах;
- основи місцевого самоврядування в зарубіжних країнах;
- основні тенденції конституційно-правового розвитку сучасних зарубіжних країн.

вміти:

- проводити самостійно порівняно-правовий аналіз зарубіжних державно-правових інститутів і інституцій;
- робити висновки про застосування на практиці різних моделей конституційного регулювання;
- тлумачити джерела державно права зарубіжних країн з урахуванням їх різноманітності формою і значенню в правовому регулюванні.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Засади конституційного ладу зарубіжних країн.

Тема 1. Конституційне право зарубіжних країн: галузь права, наука, навчальна дисципліна.
Конституційне право як галузь права. Наука і навчальний курс конституційного права зарубіжних країн.

Вивчення загальних і специфічних рис конституційного права національно-правових систем. Поняття конституційного права, його суть і призначення.

Предмет конституційного права зарубіжних країн. Державно-правові відносини в зарубіжних країнах, їх суть, види, характерні риси. Суб'єкти державно-правових відносин, їх класифікація й особливості.

Метод конституційного права зарубіжних країн.

Джерела зарубіжного державного права: види. Конституція – основне джерело конституційного права.

Значення вивчення конституційного права зарубіжних країн у сучасну епоху.

Тема 2. Конституції зарубіжних країн.

Поняття конституційного права, його суть і призначення.

Предмет конституційного права зарубіжних країн. Державно-правові відносини в зарубіжних країнах, їх суть, види, характерні риси. Суб'єкти державно-правових відносин, їх класифікація й особливості.

Метод конституційного права зарубіжних країн.

Джерела зарубіжного державного права: види. Конституція – основне джерело конституційного права.

Значення вивчення конституційного права зарубіжних країн у сучасну епоху.

Зміст Конституцій (США, Велика Британія, Японія, Франція, ФРН, Росія).

Співвідношення конституцій і дійсності. Конституції фактичні й юридичні, фіктивні й нефіктивні.

Види конституцій та їх класифікація.

Порядок прийняття конституцій. Зміна конституцій.

Конституційний нагляд (контроль) за законодавством і актами законодавчої влади. Види конституційного нагляду (контролю) в США, Велика Британія, Франція.

Тема 3. Держава як конституційно-правовий інститут. Політичні партії та їх системи в зарубіжних країнах.

Політична система: елементи політичної системи.

Сучасні поняття держави.

Загальні конституційні характеристики інституту держави: народовладдя – суверенітет народу, демократична, правова, соціальна і світська держава. Держава і міжнародні відносини.

Державний суверенітет. Державна влада. Верховенство, незалежність, повнота, виключність та єдність державної влади. Єдність державної влади та розподілення її гілок.

Функції і типології держави.

США, сучасні країни Західної Європи (на прикладі Франції і ФРН) як демократичні правові соціальні й світські держави.

Партійні системи зарубіжних держав. Політичні партії. Функції політичних партій. Класифікація політичних партій. Інституціоналізація політичних партій (США, Велика Британія, Франція, Італія).

Підвищення ролі партій у політичних системах зарубіжних країн.

Тема 4. Форми держави в зарубіжних країнах. Політичний режим.

Різноманітність форм сучасних держав та її причини. Форми правління.

Монархія: поняття і суть. Основні ознаки монархії. Роль монархії в розвинених країнах. Парламентарна монархія та її ознаки. Загальні риси й особливості монархії у Великій Британії й Японії. Дуалістична монархія та її ознаки. Загальні риси й особливості.

Республіка: поняття і суть. Ознаки республіканської форми правління. Президентська республіка та її ознаки. Загальні риси й особливості президентських республік (США). Парламентарна республіка та її ознаки. Загальні риси й особливості парламентарних республік (Італія).

Змішані форми правління (Франція за конституцією 1958 р.).

Форми державного устрою зарубіжних країн. Унітарні держави: види (Франція, Велика Британія). Правовий стан адміністративно-територіальних одиниць. Федерація: поняття, ознаки, основні риси. Правовий стан суб'єкта федерації (штату, землі, провінції, кантону). Основні системи розподілу компетенції союзу і суб'єктів федерації. Виключна компетенція союзу, виключна компетенція союзу і суб'єктів федерації (США, ФРН).

Автономія в зарубіжних країнах (Італія).

Політичний режим: визначення та ознаки на прикладі зарубіжних країн

Тема 5. Основи правового статусу особистості в зарубіжних країнах.

Особа, суспільство і держава. Поняття правового статусу особи, характеристика.

Демократичні права і свободи та їх загальна характеристика. Історичні документи, що закріплюють природні права і свободи особи та громадянина.

Класифікація прав і свобод. Особистості права і свободи: право на життя і особисту недоторканість, право на опір насильству, право на свободу, недоторканість житла, таємницю листування, свободу пересування і вибору місця проживання, свободу від свавільного арешту і необгрунтованої кримінальної репресії, право на належну юридичну процедуру тощо.

Соціально-економічні права: право на володіння і розпорядження приватною власністю, право на працю, право на відпочинок, право на страйк.

Політичні права і свободи: активне і пасивне виборче право, свобода висловлювання думок, свобода совісті, свобода спілок і асоціацій.

Громадянство (підданство), порядок його набуття й втрати. Політична правоздатність і дієздатність.

Порядок здійснення і захисту прав і свобод громадян у державі. Питання про гарантії. Конституційні й судові гарантії.

Обов'язки громадян і підданих у зарубіжних країнах.

Змістовий модуль 2. Конституційно-правовий статус органів публічної влади.

Тема 6. Виборче право і виборчі системи зарубіжних країн.

Виборче право: джерела, принципи. Активне і пасивне виборче право. Абсентеїзм.

Види виборчих цензів. Віковий ценз. Ценз осідлості. Ценз освітній. Ценз статі. Інші обмеження виборчого права. Прямі і непрямі вибори. Куріальна система.

Виборчий процес, його стадії. Виборчі округи. Порушення принципу рівного представництва. Центральні й місцеві органи по проведенню виборів, порядок їх формування, компетенція і роль. Реєстрація виборців і складання списків. Порядок висунення кандидатів. Траймеріз. Виборча застава. Голосування. Вільне й обов'язкове голосування. Порушення таємниці голосування. Виборчий бюлетень, машини для голосування.

Поняття і види виборчих систем.

Мажоритарні виборчі системи та її різновиди (США, Велика Британія, Індія, Франція). Пропорційні виборчі системи. Розподіл мандатів усередині списку (система вільних списків, система зв'язаних списків).

Різні види обмеження принципу пропорційності. Практика застосування пропорційних виборчих систем (Італія).

Поєднання пропорційних і мажоритарних виборчих систем (ФРН, Італія).

Поняття та види виборів.

Референдум, його види.

Тема 7. Парламент в зарубіжних країнах.

Парламент – загальнонаціональний представницький орган держави. Виникнення і розвиток парламенту. Парламент і парламентаризм.

Різноманітність форм парламентів у сучасну епоху. Партійний і соціальний склад парламентів зарубіжних країн.

Порядок формування парламентів. Виборність, заміщення місць у порядку призначення і наслідування.

Структура парламентів. Двопалатні парламенти і особливості правового становища палат. Двопалатні парламенти з рівноправними палатами (сенат і палата представників конгресу США, сенат і палата депутатів парламенту Італії). Двопалатні парламенти з нерівноправними палатами (палата общин і палата лордів парламенту Великої Британії, палата представників і палата радників парламенту Японії). Специфічні риси двопалатної структури парламенту ФРН.

Комітети парламентів. Колегіальні органи палат: бюро, президії. Партійні фракції та їх роль у законодавчій діяльності. Регламент палат (США, Велика Британія, Франція).

Посадові особи палат і їх правове становище. Конгрес США: спікер, віце-президент, тимчасовий голова сенату, партійні лідери палат. Парламент Великої Британії: спікер, лорд-канцлер, партійні «батоги».

Порядок діяльності парламентів, звичайні і надзвичайні сесії.

Компетенція парламентів і способи її закріплення. Парламенти з абсолютною необмеженою компетенцією. (Велика Британія, Нова Зеландія). Парламенти з абсолютно обмеженою компетенцією (США, Франція), парламенти з відносно обмеженою компетенцією (ФРН).

Нормативні акти, які приймаються парламентами.

Законодавча процедура в парламентах. Основні стадії.

Контроль парламентів за діяльністю урядів у парламентарних країнах.

Правовий стан депутата. Зміст депутатського мандата. Відсутність імперативного мандата і права відкликання. Імунітет і індемнітет.

Тема 8. Голова держави в зарубіжних країнах.

Глава держави. Поняття, основні ознаки і види. Місце глави держави в системі вищих органів державної влади.

Монарх. Правове становище монарха. Порядок престолонаслідування. Роль монарха у парламентарних, дуалістичних і абсолютних монархіях. Загальні та специфічні риси юридичного і фактичного становища монархів у Великій Британії й Японії. Роль монарха в дуалістичних монархіях.

Президент. Правове становище президента в республіках. Основні системи обрання президента, прямі вибори (Франція), непрямі вибори (США), обрання президента спеціальною колегією (ФРН, Італія), парламентом (Греція).

Дострокове звільнення президента з посади (відставка, імпічмент).

Компетенція глави держави у сфері державного управління. Роль глави держави у формуванні уряду в парламентарній монархії (Велика Британія, Японія), в дуалістичній монархії, в парламентарній республіці (Італія), в президентській республіці (США).

Компетенція глави держави у сфері законодавства. Законодавча ініціатива, послання парламенту. Право вето і його види. Промульгація законів. Нормоустановча діяльність глави держави.

Зовнішньополітичні повноваження глави держави.

Надзвичайні повноваження глави держави (США, Франція).

Фактична роль глави держави та її залежність від форми правління, форми державного устрою й політичного режиму.

Тема 9. Уряд в зарубіжних країнах.

Місце уряду в системі вищих органів влади.

Види урядів: однопартійний, коаліційний, уряд меншості, «службовий» уряд. Порядок формування уряду і залежність його від форми правління.

Загальні й специфічні риси порядку формування уряду в парламентарній монархії (Велика Британія, Японія), в дуалістичній монархії, в парламентарній республіці (Італія, ФРН, Індія), в президентській республіці (США).

Повноваження урядів у сфері державного управління. Порядок діяльності уряду. Повноваження уряду у сфері законодавства. Методи і форми впливу уряду на законодавчу діяльність парламенту. Взаємовідносини уряду і парламенту в парламентарних монархіях (Велика

Британія, Японія), у парламентарних республіках (Італія, ФРН, Індія), у президентських республіках (США).

Повноваження уряду в сфері зовнішньої політики. Надзвичайні повноваження уряду та їх використання в сучасних умовах.

Парламентська відповідальність уряду.

Тема 10. Судова влада.

Поняття і роль судової влади в суспільстві. Судова влада в зарубіжних країнах, як самостійна гілка державної влади.

Принципи правосуддя. Судові органи і судові системи. Основи судової системи відповідно до державного (конституційного) права зарубіжних країн.

Правовий статус суддів відповідно до державного (конституційного) права зарубіжних країн.

Конституційне правосуддя в зарубіжних країнах.

Тема 11. Муніципальні системи зарубіжних країн.

Виникнення і розвиток муніципальних органів у зарубіжних країнах. Муніципалітети як органи місцевого самоврядування.

Основні риси адміністративно-територіального поділу зарубіжних країн. Відповідність муніципальних органів адміністративно-територіальному поділу.

Вплив форми державного устрою на систему муніципальних органів. Регіональні форми в місцевому самоврядуванні.

Особливості системи муніципальних органів у США, Франції, Великій Британії, Італії, Японії.

Порядок організації, структура і функції муніципальних органів.

Особливості муніципальних виборів.

Взаємовідносини муніципальних органів з центральною владою (США, ФРН).

Змістовний модуль 3. Основи конституційного права окремих держав.

Тема 12. Основи конституційного права США.

Конституція 1787 р. та її специфічні риси. Білль про права. Поправки. Правовий стан особи. Виборче право і виборча система.

Політичні партії. Особливості двопартійної системи. Проблема третьої партії. Конгрес. Правове становище й повноваження палат. Законодавчий процес. Президент. Кабінет. Виконавчий апарат при президентові. Верховний суд.

Американський федералізм, правовий стан штатів. Муніципальна система.

Тема 13. Основи конституційного права Великої Британії.

Конституційні акти. Роль конституційних звичаїв і судових прецедентів. Правовий стан особи.

Виборче право і виборча система. Політичні партії. Особливості двопартійної системи.

Парламент. Юридична і фактична структура парламенту. Правовий стан і повноваження палат. Законодавчий процес.

Реальна роль монарха в управлінні країною. Королівські прерогативи. Політичне та ідеологічне значення монархії.

Уряд і кабінет. Проблема правового стану Шотландії, Уельсу, Північної Ірландії.

Муніципальна система.

Тема 14. Основи конституційного права ФРН.

Основний закон 1949 р. Надзвичайне законодавство. Правовий стан особи. Виборче право та виборча система. Політичні партії. Багатопартійність.

Федеральний парламент. Правовий стан і повноваження палат. Законодавчий процес. Федеральний уряд. Особливості правового стану федерального канцлера. Конституційний суд. Особливості німецької федерації. Правовий стан земель. Муніципальна система.

Тема 15. Основи конституційного права Франції.

Конституція 1958 р. та її особливості. Правовий стан особи.

Виборче право і виборча система. Референдум. Політичні партії. Багатопартійність та її реальне значення.

Президент. Центральне місце президента у системі державних органів. Апарат президента. Уряд.

Парламент. Правовий стан і повноваження палат. Законодавчий процес. Обмеження прав парламенту за конституцією 1958 р.

Конституційна рада. Питання про конституційність актів виконавчої влади.

Муніципальна система.

Тема 16. Основи конституційного права Японії.

Конституція 1947 р. та її особливості. Правовий стан особи. Виборче право і виборча система. Політичні партії. Парламент. Правовий стан і повноваження палат. Законодавчий процес.

Монарх. Його юридичний і фактичний стан. Уряд. Конституційний нагляд. Верховний суд. Муніципальна система.

3. Рекомендована література

Нормативно-правові акти

1. Конституции стран СНГ и Балтии: Учеб. пособие / Московская госуд. юридич. академия / Г. Н. Андреева. — М.: Юристъ, 1999. — 640 с.
2. Конституция Российской Федерации. — М.: Издат. книготорговый центр “Маркетинг”, 2001. — 40 с.
3. Конституции зарубежных государств. Соединенные Штаты Америки, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада / Сост. В. В. Маклаков. — М.: БЕК, 1996. — 432 с.
4. Конституція Японії / Українська наукова асоціація / Науковий аналіз та коментар М. І. Малишко; пер. з япон. І. Дзюба. — К., 1995. — 24 с.
5. Конституции зарубежных государств: США, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада / В. В. Маклаков (сост.). — М.: БЕК, 1996. — 432 с.
6. Италия. Конституция и законодательные акты: Пер. с итал. / Под ред. В. А. Туманова — М.: Прогресс, 1988. — 392 с.
7. Федеративная Республика Германия. Конституция и законодательные акты: Пер. с нем. / Сост. Т. Г. Моршакова; под ред. Ю. П. Урьяса. — М.: Прогресс, 1991. — 468 с.
8. Французская Республика. Конституция и законодательные акты: Пер. с фр. / Сост. В. В. Маклаков; под ред. В. А. Туманова. — М.: Прогресс, 1989. — 448 с.

Основна

9. Алебастрова И. А. Конституционное право зарубежных стран. — М., 2001.
10. Арден Ф. Франция: государственная система. — М., 1994.
11. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации: Учеб. для вузов / М. В. Баглай. — 6-е изд., изм. и доп. — М.: Норма, 2007.
12. Бостан С. К., Тимченко С. М. Державне право зарубіжних країн. — К., 2005.
13. Георгіца А. З. Конституційне право зарубіжних країн. — Тернопіль, 2003.
14. Конституционное развитие в современном мире. Основные тенденции / Р. В. Енгибарян. — М.: Норма, 2007.
15. Конституционное право зарубежных стран: Учеб. для вузов / Под ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. — 2-е изд. — М.: Норма, 2008.
16. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посіб. / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Субботін, С. М. Пашков; За ред. В. М. Бесчастного. — К.: Знання, 2007.
17. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посіб. / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. — 2-ге вид., допов. і переробл. — К.: Юрінком Інтер, 2006.
18. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник / Под ред. А. А. Мишина. — 13-е изд. — М.: Юстицин-форм, 2007.
19. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник / Под ред. А. С. Автономова. — М.: Проспект, 2008.
20. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть: Учеб. для вузов / Рук. авт. колл. и отв. ред. Б. А. Струшин. — 4-е изд., обновл. и дораб. — М.: Норма, 2005.
21. Решетников Ф. М. Правовые системы стран мира. — М., 1993.
22. Сравнительное конституционное право. — М., 1996.
23. Фридман Л. Введение в американское право. — М., 1993.
24. Хессе К. Основы конституционного права ФРГ. — М., 1981.
25. Цунэо Инако. Современное право Японии. — М., 1981.
26. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Юристъ, 2007.
27. Чиркин В. Е. Элементы сравнительного государственного права. — М., 1994.
28. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2008.

Додаткова

29. Герак Р. С. Правова система Франції: загальна характеристика структури та джерел права // Правова держава: Щоріч. наук. пр. ін-ту держави та права ім. В. М. Корецького ПАН України: Вип.13. — К., 2002. — 584 с.
30. Гессен В. М. Очерки науки конституционного права // Конституционное право: Учеб. пособие. — Ч. II. Хрестоматия. — М., 1994.

31. Топорин Б. Н., Чиркин В. Е., Юдин Ю. А., Никифорова М. А., Васильева Т. А. Сравнительное конституционное право / РАН, Ин-т государства и права; Отв. ред. В. Е. Чиркин. — М.: Издат. Фирма “Манускрипт”, 1996. — 729 с.
32. Боботов С. В., Колесов Н. С. Современная концепция прав и свобод гражданина во Франции // Государство и право. — 1992. — № 6.
33. Институт громадянства Федеративної Республіки Німеччини // Наук. вісн. Чернівецьк. ун-ту. Правознавство: Вип. 14.— Чернівці: ЧДУ, 1998. — С. 114–123.
34. Імміграційна політика США: минуле і сучасне / Нац. ун-т “Києво-Могилянська академія”. — К., 1999. — 35 с.
35. Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности. — М., 1993.
36. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика: Енциклопедія / Упоряд. Ю. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка. — К.: Довіра, 1998.
37. Цоллер Э. Защита прав человека во Франции // Государство и право. — 1992. — № 12.
38. Кошкин С. Ю. Политический режим в современном мире: понятие, сущность, тенденции развития. — М., 1993.
39. Тихомиров Л. А. Монархическая государственность / А. Н. Бухачов (ред.), С. М. Сергеев (вступ. ст.), Р. Е. Алейников (ред.). — М.: ГУП “Облиздат”, 1998. — 67 с.
40. Федерализм: теория, институты, отношения (сравнительно-правовое исследование) / Отв. ред. Б. Н. Топорин. — М., 2001.
41. Федерация в зарубежных странах. — М., 1993.
42. Чиркин В. Е. Нетипичные формы правления в современном государстве // Государство и право. — 1994. — № 1.
43. Зарубежное законодательство о политических партиях. — М., 1993.
44. Юдин Ю. А. Политические партии и право в современном государстве. — М.: Форум-Инфра-М, 1998.
45. Юдин Ю. А. Новое законодательство о политических партиях (политико-правовой анализ) // Государство и право. — 1992.
46. Избирательные системы стран мира. Формирование парламентов. Выборы президентов / Отв. ред. П. И. Савицкий. — Екатеринбург, 1999.
47. Лейкман Э., Ламберт Дж. Д. Исследование мажоритарной и пропорциональной избирательных систем. — М.: Иностран. лит., 1958.
48. Маклаков В. В. Избирательное право стран — членов Европейского Союза. — М.: ИНИОН РАН, 1992.
49. Сравнительное избирательное право: Учеб. пособие. — М.: Норма, 2003.
50. Ардан Ф. Франция: государственная система / Пер. с фр. Л. С. Филиповой; Отв. ред. Л. М. Энтин. — М.: Юрид. лит., 1994. — 176 с.
51. Урьяс Ю. П. Механизм государственной власти ФРГ. — М., 1988.
52. Мишин А. А. Принцип разделения властей в конституционном механизме США. — М., 1984.
53. Василенко И. А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия: Учеб. пособие для студ. вузов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Издат. корп. “Логос”, 2000. — 200 с.
54. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире. — М., 1994.
55. Крутоголов М. А. Президент Французской республики. Правовое положение. — М., 1980.
56. Лобанов В. В. Служба высших руководителей в США // Государство и право. — 1991. — № 4. — С. 134–136.
57. Исполнительная власть: сравнительно-правовое исследование. — М.: ИНИОН РАН, 1995.
58. Правительство, министерства и ведомства в зарубежных странах. — М., 1994.
59. Савченко А. В. Федеральні правоохоронні органи США: місія, організаційна структура та застосування кримінального законодавства: Навч. посіб. / Нац. акад. внутр. справ України. — К.: Текст, 2003. — 120 с.
60. Шевчук А. А., Танасійчук В. 1., Корнійчук А. С. Парламенти країн — членів Ради Європи: Довідник / Упр. забезп. міжпарламентських зв'язків Апарату Верховної Ради України; Б. І. Олійник (ред.кол.). — К.: Парлам. вид-во, 2001. — 59 с.
61. Георгіца А. 3. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики. — Чернівці: Рута, 1998. — 484 с.
62. Депутат парламента в зарубешних странах. — М.: Юрид. лит., 1995.

63. Матвеева О. М., Савицкий П. И. Конституционный статус депутата в парламентах стран Западной Европы. — Екатеринбург, 1993.
64. Маклаков В. В. Парламенты стран — членов Европейского Союза. — М.: ИНИОН РАН, 1994.
65. Парламенты мира. — М.: Интерпракс, 1991.
66. Светова С. М. Практика парламентаризму: Посібник. — К.: Заповіт, 1997. — 134 с.
67. Крутоголов М. А. Парламент Франции. — М., 1988.
68. Шаповал В. М. Зарубіжний парламентаризм. — К., 1993.
69. Алексеенко И. Г. Европейская модель конституционной юстиции: Сравнительно-правовая ретроспектива. — Днепропетровск: Наука и образование, 1998. — 230 с.
70. Боботов С. В. Конституционная юстиция (сравнительный анализ). — М., 1994.
71. Боботов С. В. Правосудие во Франции. — М.: ЕАВ, 1994.
72. Конституційне судочинство. Американський та український досвід / Ін-т демократії ім. П. Орлика; Уклад. А. Ткачук. — К., 1999. — 111 с.
73. Михеенко М. М., Молдован В. В., Раджовська Л. К. Порівняльне судове право. — К., 1993.
74. Молдован В. В. Судоустрій: Україна, Велика Британія, РФ, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН: Навч. посіб. / Київськ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. — К.: Кондор, 2002. — 256 с.
75. Овсепян Ж. Судебный конституционный контроль в зарубежных странах. Правовая защита конституций. — Ростов н/Д, 1992.
76. Судебные системы западных государств. — М.: Наука, 1991.
77. Гарнер Д. Великобритания. Центральное и местное управление. — М., 1984.
78. Евдокимов В. Б. Местные органы власти в зарубежных странах. — Екатеринбург, 1997.
79. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування. — К., 2002.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

Засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль – оцінювання за результатами практичних занять.

Контроль самостійної роботи – захист індивідуальних науково-дослідницьких завдань.

Підсумковий контроль – залік.

Сума балів за всі види навчальної роботи	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C	Задовільно	
67-74	D		
60-66	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни